

Fransk författning

Man har sedan nära ett århundrade i statsvetenskapen skilt mellan presidentiella och parlamentariska republiker; den ena typen representeras av USA, den andra har företräts främst av Frankrike. Nu gör de Gaulle ett försök att förena det till synes oförenliga. Frankrike skall bli på en gång en presidentiell och en parlamentarisk republik; statschefen får en stark och oberoende ställning, men samtidigt kan representationen störta den av statschefen utnämnda regeringen som "bestämmer och leder nationens politik". Hur skall det gå till?

Själva valsättet är ägnat att ge presidenten stark auktoritet. Utom parlaments- och landstingsledamöter skall valförsamlingen bestå av representanter för kommunerna och — enligt ännu icke fastställd ordning — för kolonierna; det beräknas att antalet electorer skall uppgå till omkring 70 000. Den för sju år valde presidenten har så betydande befogenheter att han framstår som en minst sagt likvärdig medtävlare till parlamentet. Han kan självständigt, om också efter samråd med premiärministern och talmännen, upplösa den direkt folkvalda av de båda kamrarna, nationalförsamlingen. Han kan anordna folkomröstning med bindande verkan i frågor om förhållandet till kolonierna och om traktater med främmande makter. Han har vidare en extraordinär förordningsrätt, som dock något beskrivits i det definitiva författningsförslaget. Enligt artikel 16 kan han vidtaga "de åtgärder som omständigheterna påkallar" då "republikens institutioner, nationens oberoende, landets integritet eller fullgörandet av dess

internationella förpliktelser är allvarligt och omedelbart hotade". Denna bestämmelse är utan tvivel närmast tillkommen som ett medel att hindra ett upprepande av vad som hände 1940 — då presidentmakten inte kunde brukas för att legitimeras "det fria Frankrikes" kamp efter den tyska segern — men kan uppenbarligen utnyttjas även i andra situationer.

Parlamentarismen är kvar, men den är försvagad. Den av presidenten utnämnda regeringens ledamöter får inte sitta i parlamentet. Nationalförsamlingen kan framkalla regeringens avgång blott genom ett misstroendevotum, antaget med absolut majoritet av alla medlemmarna. Verkningarna av ett sådant votum kan presidenten undanröja genom att upplösa nationalförsamlingen.

Den helt dominerande motiveringen för detta system är att den gamla obegränsade franska parlamentarismen misslyckats; Frankrike måste få stabilitet, och stabilitet kan vinnas blott genom en stark presidentmakt, som omöjliggör täta regeringsskiften och begränsar partiernas tävlan om styret. Men, frågar sig motståndarna, blir resultatet inte i stället en presidentiell maktkoncentration som står dikturen nära? Blir inte en premiärminister med parlamentets förtroende oförmögen att driva igenom sin vilja mot presidenten, blir inte premiärministern, "denne arme man", blott en hantlangare åt presidenten? Man kritiserar också parlamentsledamöternas uteslutande från regeringen och betonar ministrarnas behov av politisk erfarenhet.

Att med någon säkerhet bedöma vikten av dessa synpunkter är naturligtvis omöjligt. Det kan gå bra under de Gaulle, vars demokratiska syften är tämligen allmänt erkända, det kan gå illa under en annan president. Till det gamla systemet vill inte många tillbaka; även Mendès-France, som framträtt som förslaget främste vedersakare, kräver en ny författning. Det förtjänar nämnas att ungefär samma kritik som nu riktas mot de Gaulles författning för 170 år sedan framställdes mot den amerikanska författningen före dess antagande, men det bör tilläggas att presidentmakten i

Frankrike, om förslaget antas, blir än starkare än i USA (upplösningrätten, rätten att anordna folkomröstning, art. 16), trots att den amerikanska författningen saknar varje drag av parlamentarism.

Härtill kommer att en rad viktiga frågor är olösta. Inga bestämmelser ges om valsättet, och man vet mycket litet om de Gaulles planer på den punkten. Det är inte ens klart att alla partier skall vara tillåtna. Enligt en nyinförd artikel bör partierna "respektera den nationella suveränitetens och demokratin principer". Det konstitutionella råd, utnämnt av presidenten, som skall ha rätt att ogiltigförklara grundlagsstridiga lagar kan tänkas enligt denna artikel förklara åtminstone fascistiska och kommunistiska partier författningsstridiga och olagliga.

Om Frankrikes förhållande till kolonierna ger det nya författningsförslaget något mera utförliga men inte desto mindre ytterst vaga bestämmelser. Man förutser bildandet av en verklig union, med ett exekutivorgan och en senat, sammansatt av representanter för de skilda ländernas representationer; gemensamma frågor (utrikespolitik, försvar, handel och annat) skulle handläggas av dessa organ. Självstyrelse för kolonierna garanteras, och kolonierna får rent av rätt att besluta om de i stället för att vara "delstater" skall bli franska departement eller utträda ur unionen och bli självständiga stater. Denna sistnämnda bestämmelse anses garantera författningsförslaget framgång i kolonierna. Men även dessa partier av författningen är omstridda. På extremt högerhåll är man rädd för att kolonierna skall gå

förlorade. Andra prisar förslaget som ett förverkligande av de planer på en union som diskuterats i England under ett århundrade, men där aldrig lett till väsentliga resultat. Då den radikale socialisten Defferre förklarat sig skola rösta för författningen, är det främst därför att han ser de nya reglerna som uttryck för en verkligt liberal kolonialpolitik och hoppas att de skall medföra en liberalisering även av politiken i det franska Algeriet.

Meningsbrytningarna kring författningen är skarpa och principiella. Vi måste rösta ja, säger anhängarna, annars får vi i stället för en modifierad demokrati under de Gaulle en "överstarnas revolution" och en fascistisk diktatur. Vi måste rösta nej, säger motståndarna, ty de Gaulles författning kommer i realiteten att innebära arméns, "överstarnas", styre. Vi måste rösta ja, säger man, för att undgå det parlamentariska elände vi så väl känner. Vi måste rösta nej, säger man, därför att en bräcklig demokrati ändå är bättre än en diktatur. Till dessa allmänna resonemang knyter sig önskingar, intressen och idéer hos skilda grupper, parlamentariker, arbetare, tjänstemän, bönder, afrikanska nationer i vardande. Den överväldigande sannolikheten talar för att de Gaulle får majoritet både bland de 28 miljonerna väljare i det egentliga Frankrike och de 16 miljonerna i de franska kolonierna. Antagligen får han också majoritet i Algeriet, där militären sköter propagandan — och påtryckningen. Men så länge det algeriska problemet förblir olöst har det stora experimentet de Gaulle inte lyckats.